אור הצפון — חיים

חיים"בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון" (ראש השנה טז).

"בו ביום שנברא האדם עמד בדין לפני הקדוש ברוך הוא על שאכל מעץ הדעת ואמר לו כשם שעמדת לפני בדין ויצאת ממני בדמוס, כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ולצאת בדמוס" (ראה ויקרא רבה כט).

אדם הראשון חרד מפני עומק הדין על חטא קל, דק מן הדק, למלאכים לא נבדק, כי אחרי שיצא הדין שאלו המלאכים מאת הקדוש ברוך הוא: "למה קנסת מיתה על אדם הראשון?" (ראה שבת נה). לא רק שמעצמם לא עמדו ע"ז, גם אחרי שמקור הרחמים והחסד חרץ עליו משפט מות, לא יכלו להשיג חטאו ושאלו "למה קנסת"? חטא זה חולל מהפכה נוראה כזו. "אתמול מסוף העולם ועד סופו ועכשיו בתוך עץ הגן" (בראשית רבה יט). נתקטן ונתמעט, ירד פלאים, גרם מיתה לעולם, אם כן איך אפשר לעולם להתקים? הבטיחו הקדוש ברוך הוא כשם שיצאת בדמוס, כך עתידין בניך לצאת בדמוס. ובאיזה דמוס יצא אדם הראשון? הלא כמה ירידות ירד, מאיגרא רמה נפל, בקללות נתקלל הוא וכל הבריאה כולה.

בחיר היצורים שנברא להתעדן ולהתענג מזיו השכינה בלי שום מחיצה ומסך מבדיל, לעלות למרומי רמים בלי שום הפסק, תמיד, נצח, נתרחק בכמה הרחקות. "כיון שחטא אדם הראשון נסתלקה שכינה לרקיע" (שם). פשט צורתו העליונה הנצחית ולבש צורה אחרת, מוגבל הוא, שנותיו ספורות הנה.

וכי זה הוא הסמל לחנינה, לדמוס? הלא אין לנו די מלים לתאר את עומק ירידתו של האדם העליון ואת המשפט הנורא אשר נחרץ עליו, אלא אף אחרי כל הירידות והנפילות, כח נפלא אצור בקרבו, שבעזרתו יכול הוא לתקן את עוות חטאו, לפשט את כל העקמומיות, ללבוש את צורתו האמתית בלי צמצום ומעוט קומה, יכול הוא לשוב לאיתנו להתעלות עם כל הבריאה. ואם יש בו כח נפלא זה, כיון שנשאר חי כבר זכה בדין בדמוס יצא, נתנה לו אפשרות לתקן את כל הקלקולים, להתרומם לאותה המדרגה של קודם החטא - החיים הוא הדמוס.

ובאמת תיקן אדם הראשון את כל הבריאה, הניח ע' שנים לבנים - לדוד המלך (ראה שם ובחידושי הרד"ל) אשר ממנו יצא משיח צדקנו שיתקן את כל הבריאה בחמריות וברוחניות, היוצא לנו מזה כל מי שיחובר אל החיים יש בטחון. אושר האדם הוא החיים, אם בחיים חיתו אין קץ וגבול לאפשריותיו, לצאת בדמוס הוא להשאר בחיים, וכל הבקשות בתוך התפלה על חיים הם, והתירו להפסיק בתוך שלש ראשונות, משום שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, שעת סכנה היא ומפני הסכנה התירו להפסיק בשבח ולבקש רחמים על חיים.

אבל אנו מחויבים לדעת שאף אם אלף שנים יחיה האדם ומטרתו וחובתו ישכח, לא זכה ולא הרויח. החיים כשהם לעצמם, אם לא יפק מהם התועלת הנדרשת, תיקון החטאים, מילוי החסרונות והפגימות ולעלות עליה תמידית - אין בהם ממש אינם חיים. "רשעים בחייהם קרואים מתים" (ראה ברכות יח). ולא רק הטובעים בעמקי מצולה של חטאים ופשעים נקראים מתים, אלא אף אם צדיק גמור הוא ורק פגימה דקה יש במעשיו, רשע הוא, מת הוא. צדקיהו מלך ישראל שבשבילו לא החזיר הקדוש ברוך הוא את העולם לתהו ובהו (ראה סנהדרין קג), כשנמצא פגם קל על צדיק יסוד עולם זה, עבר על אסור לכתחלה, לא שמר את שבועתו לנבוכדנצר, אף על פי שסנהדרין התירו את השבועה, אבל מכיון שלכתחלה אסור להתיר שלא בפניו (ראה נדרים סה ותוספות גיטין לה), ורק בדיעבד הותרה, לא היה לו להשתמש בהתר זה, ובשביל העלם קל זה נקרא חלל רשע. זו היא המדה לרשעות שעל ידה האדם העושה, למת יחשב.

אנחנו צריכים לחשב חשבוננו של השנה שעברה, אם תקננו ושפרנו מדותינו ודעותינו, אם השתמשנו באוצר החיים לעלות מעלה באורח חיים, ואולי חס ושלום הוספנו בחטא, נשתרשנו בחטא, חשבונות אלו צריכים אנו לחשב לתקן ולהחיות את השנה שעברה, וכמו שעל ידי חטא קל, פגם מועט, הבדל שבין לכתחלה ודיעבד, צדיק יסוד עולם כצדקיהו, נקרא חלל רשע, קל וחומר במדה של טובה, דהא מדה טובה מרובה, בתקון ושפור מעשה כל דהו, הרשע המת מתהפך לצדיק חי ויכול הוא לזכות את עצמו ואת כל העולם כולו בדין להזכר לחיים טובים.